

Motion till riksdagen 2022/23:244

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

Polisen

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att stärka förmågan till strategisk planering, styrning och verksamhetsutveckling, att utveckla uppföljningen och att stärka det lokala polisarbetet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en polisberedning i syfte att Polismyndighetens verksamhet, kapacitet och kompetens långsiktigt ska motsvara samhällsutvecklingen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att ge poliser i yttre tjänst tillgång till modernt administrativt it-stöd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att öka andelen administrativ personal i syfte att avlasta polisens arbete med administrativa uppgifter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram ett underlag som allsidigt belyser polisens utsatthet för brott i tjänsteutövningen och hur sådan brottslighet påverkar enskilda poliser och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder i syfte att göra arbetsmiljön säkrare för poliser i yttre tjänst och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta en polisombudsman i syfte att stärka allmänhetens förtroende för polisen och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Vänsterpartiet vill ha en lokal och närvarande polis. En polis som känner sitt geografiska ansvarsområde, som skapar trygghet och stabilitet. En polis som är engagerad i sitt arbete, som har en hög kompetens om lokala förutsättningar och lokal brottsproblematik och som kan både förhindra dödsskjutningar och prata i bostadsområdets skola. Polisen behöver även ha god kontakt med den lokala socialförvaltningen, skolorna, fritidsgårdarna, fältassistenter och föreningslivet. Vi ser med allvar på att poliserna är för få på landsbygden och att avstånden är väldigt långa för vissa patruller. Vänsterpartiet och regeringen gjorde under tidigare mandatperiod rekordstora satsningar på polisen. Målet om att Polismyndigheten ska anställa 10 000 fler till år 2024 beslutades 2017. I slutet av 2021 hade poliskåren vuxit med nästan 1 500 personer. Tillväxten går långsamt och trots stora rekryteringsinsatser står många utbildningsplatser tomma och poliser lämnar yrket i förtid. Under perioden 2015–2019 lämnade fler än 2 100 poliser yrket utan att gå i pension. Av en undersökning som Novus gjort på uppdrag av Polisförbundet 2020 uppgav fyra av tio poliser (42 procent) att de aktivt planerade för annat arbete. Vid en undersökning som publicerades av Polisförbundet 2022 uppgav 44 procent att de aktivt planerar för ett arbetsliv utanför Polismyndigheten.¹ Skälen för att lämna anställningen som polis är ofta relaterade till arbetsmiljö och möjligheterna till karriär- och löneutveckling. Att arbeta i yttre tjänst är slitsamt både p.g.a. skiftarbete och utmanande arbetsuppgifter. Personalomsättningen inom Polismyndigheten är en bekymmersam utveckling som måste brytas. För oss är det viktigt att det finns tillräckligt många poliser och att de poliser som är verksamma har en bra arbetsmiljö, att kompetensförsörjningen och fortbildningsnivån är god och att nya arbetsmetoder för ett mer effektivt arbete utvecklas. I den här motionen presenterar vi ett antal förslag på åtgärder som syftar till att skapa bättre förutsättningar för polisens arbete. Mer om våra förslag till åtgärder för att minska skjutvapenvåldet och illegal narkotikahandling finns att läsa i motion 2021/22:470. I motion 2021/22:916 finns våra förslag om kriminalvården. Fler åtgärder för att utveckla framtidens polis finns i motion 2021/22:454. Om polisutbildning och polisforskning skriver vi i motion 2020/21:178.

3 Förbättra Polismyndighetens organisation och arbetssätt

Den 1 januari 2015 ombildades Rikspolisstyrelsen, Statens kriminaltekniska laboratorium och de 21 polismyndigheterna till en sammanhållen myndighet. Ombildningen är en av de mest omfattande och komplexa organisationsförändringar som genomförts inom staten på många år. Målsättningen var att uppnå bättre verksamhetsresultat och högre kvalitet i polisens arbete. Statskontoret bedömer att ombildningen har skapat bättre förutsättningar för polisen att bedriva sin verksamhet.² Den samlade organisationen gör det lättare att använda resurserna på ett flexibelt sätt och den operativa ledningen har blivit tydligare. Men trots de bättre förutsättningarna för verksamheten har inte målsättningarna om bättre verksamhetsresultat och högre kvalitet i polisens arbete uppnåtts. Polisens förmåga att ingripa mot allvarliga brott har enligt Statskontorets

¹ Polisförbundet, Poliskår under press – en rapport om arbetsbelastning och löner, maj 2022.

² Statskontoret, Ombildningen till en sammanhållen polismyndighet, Slutrapport 2018:18.

rapport visserligen stärkts, men för övriga brott är förmågan oförändrad. Polisens tillgänglighet och kontakterna med medborgarna har inte heller förbättrats på något entydigt sätt. Vidare har utredningsverksamhetens resultat fortsatt att försämrats även efter ombildningen. Enligt Statskontoret finns det flera förklaringar till att målen inte har uppnåtts. De tre huvudsakliga skälen bedöms vara att Polismyndigheten inte fullt ut utnyttjar de fördelar en samlad organisation ger för att styra verksamheten, att det inte funnits tillräckligt med resurser för att infria flera av målen p.g.a. att ombildningen inte har frigjort resurser i förväntad omfattning och att omorganisationen delvis varit svårare att genomföra än beräknat. Statskontoret lämnar i sin slutrapport sju rekommendationer till Polismyndigheten för att nå målen för reformen: stärk förmågan till strategisk planering och styrning, stärk genomslaget för styrningen, utveckla uppföljningen så att den stöder verksamhetens behov, var uthållig i att stärka det lokala polisarbetet, fortsätt att analysera vad som ska vara enhetligt i organisationen, utveckla de nationella gemensamma avdelningarna och undvik att it-systemen blir en flaskhals.

I en rapport skriven av kriminologen Jerzy Sarnecki konstateras att det finns en hel del berättigad kritik mot både konstruktionen och genomförandet av 2015 års polisreform.³ Mycket av denna kritik framgår av de tre utvärderingsrapporter som Statskontoret har publicerat (Statskontoret 2016, 2017 och 2018). Enligt Sarnecki konstruerades den nya polisverksamheten med stort fokus på organisationen och mindre på själva verksamheten. Vidare borde verksamhetsutvecklingen ha fått en mer framskjuten plats och högre status i den nya polisorganisationen. Enligt Sarnecki har dock införandet av kommunipoliser, medborgarlöften och medborgardialoger lett till en viktig utveckling av polisens problemorienterade arbetssätt, vilket är positivt.

Anders Ivarsson Westerberg har också undersökt polisens omorganisation.⁴ I sin rapport konstaterar han att reformen fokuserade på organisationsstrukturer och genomfördes med för liten hänsyn till andra dimensioner såsom organisationskulturer, sociala relationer eller befintliga fungerande grupper. Vidare gjordes hela organisationen om utan att ta hänsyn till försiktighetsprincipen. Det togs för lite hänsyn till befintlig kunskap om omorganisationer, dels den akademiska kunskapen om organisationer, dels erfarenheter från andra liknande omorganisationer. Den nya organisationen innebar också att områden som tidigare legat på lokal nivå, som ungdomsbrottslighet och våld i nära relationer, flyttades till en central nivå. Konsekvenserna av detta blev att många uppfattade att de tappade den lokala förankringen som är viktig vid den typen av brottsbekämpande verksamhet.

I en granskning som SVD publicerade i juni 2022 vittnar poliser om allvarliga brister i utredningsverksamheten. Trots de senaste årens resurstillskott, fler hemliga tvångsmedel och skärpt lagstiftning har upplärningen av mord och skjutningar i gängmiljö sjunkit. Enligt Vänsterpartiet visar detta att det är andra åtgärder som behövs för att minska gängbrottsligheten. Ett större fokus måste ligga på att stoppa nyrekryteringen av barn och unga till kriminalitet och andra förebyggande åtgärder. Vi anser också att hela polisorganisationen behöver ses över. Vi har även återkommande föreslagit att polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande metoder, t.ex. bilpatrullering, måste ses över. Polisens arbetsmetoder bör baseras på forskning och utvärderingar som visar att en metod faktiskt fungerar för att förebygga brott och skapa större trygghet hos

³ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6.

⁴ Anders Ivarsson Westerberg, Reform i uniform – Polisens stora omorganisation, Studentlitteratur, 2020.

befolkningen. Andra metoder som polisen kan använda sig av är t.ex. fotpatrullering eller patrullering på nätet i syfte att upptäcka bl.a. grooming av barn och ungdomar eller andra typer av brott som begås med internet som brottsverktyg.

Eftersom det är angeläget att lösa de problem som uppstått i och med eller inte blivit lösta genom omorganiseringen anser Vänsterpartiet att regeringen snarast måste presentera förslag på åtgärder. Vidare är det viktigt att såväl organisation som verksamhet anpassas till samhällsutvecklingen och utmaningar som t.ex. digitaliseringens inverkan på brottslighet. Vi vill därför se en ny polisberedning som tar ett brett och visionärt grepp om myndighetens verksamhetsutveckling. Läs mer om våra förslag för polisens arbete, särskilt i socialt utsatta områden, i motion 2022/23:1217 Stoppa våldskulturen – konkreta åtgärder.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att stärka förmågan till strategisk planering, styrning och verksamhetsutveckling samt att utveckla uppföljningen och att stärka det lokala polisarbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör tillsätta en polisberedning i syfte att Polismyndighetens verksamhet, kapacitet och kompetens långsiktigt ska motsvara samhällsutvecklingen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Åtgärder för att förbättra polisens fysiska och psykosociala arbetsmiljö

4.1 Administrationen

Polisen är en viktig del i upprätthållandet av rättsstaten, och det har stor betydelse att myndigheten är en attraktiv arbetsplats som tar väl hand om sina anställda. För att Polismyndigheten ska vara denna attraktiva myndighet anser Vänsterpartiet att det bl.a. krävs förbättringar av den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön. Polisen arbetar under varierande och komplexa förhållanden som kan vara både psykiskt och fysiskt påfrestande. Det är därför av yttersta vikt att det finns relevanta och inarbetade säkerhetsrutiner, särskilt när det kommer till polisens arbete i olika slags utsatta positioner. Likaså är det viktigt att såväl tekniska som andra fysiska hjälpmedel och arbetsverktyg fungerar och är väl anpassade för polisens verksamhet. Vidare är det av vikt att det finns personal som arbetar särskilt med administrativt stöd inom polisen.

Enligt en undersökning som Novus gjort på uppdrag av Polisförbundet lägger svenska poliser i dag så mycket tid på administration som skulle kunna utföras av civilanställda att det motsvarar nästan 1 900 poliser per år mätt i årsarbetskraft. Det handlar om arbetsuppgifter som att skriva in anmälningar, registrera beslag, göra efterlysningar och skriva ut inspelade förhör. Enligt Polisförbundet visar ett tidigare räkneexempel från Uppsala att en polisstödsassistent frigör tid motsvarande två extra poliser i yttre tjänst.

Stora delar av polisens tekniska utrustning i form av exempelvis datasystem är dessutom långsamma, föråldrade och icke kompatibla med varandra. Att rapportera in en händelserapport tar ofta onödigt mycket tid. Detta påverkar arbetsmiljön negativt. Den tekniska utrustningen ska underlätta och effektivisera arbetet, inte försvåra och försena det. Enligt Sarnecki finns det ett påtagligt underskott på it-stöd för den ordinarie polisverksamheten. Många av de existerande systemen är inte tillräckligt användar-

vänliga. Detta beror på att en utveckling av it för polisiära ändamål har påbörjats sent och dessutom troligen försenats genom felaktiga satsningar. Sarnecki konstaterar att en hel del av det dagliga arbete som mycket väl skulle kunna tas över eller i alla fall underlättas av dagens it-teknik fortfarande utförs manuellt eller med hjälp av teknik som är kraftigt föråldrad. Som exempel kan nämnas poliser som själva transkriberar förhör som de har hållit, kommunikationsutrustning som inte kan användas för att skicka över bilder och videoinspelningar samt olika datasystem som inte är kompatibla med varandra och som ofta inte heller är användarvänliga. Vidare verkar det finnas en hel del modern teknik som skulle kunna användas, men personalen saknar kompetens att använda den och ibland även kunskap om dess existens. Slutsatserna bekräftas av polisens egen internrevision. Förutom att det krävs en modernisering av it-miljön skulle tillgång till mer personal som kan ge administrativt stöd, främst för poliser i yttre tjänst, frigöra värdefull tid för konkret polisarbete.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att ge poliser i yttre tjänst tillgång till modernt administrativt it-stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör vidta åtgärder för att öka andelen administrativ personal i syfte att avlasta polisens arbete med administrativa uppgifter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Hot och våld mot poliser

Poliser i yttre tjänst löper stor risk att utsättas för hot och våld både under ingripanden och efteråt i hämnsyfte. I juni 2021 sköts tragiskt nog en polis till döds på öppen gata i samband med tjänsteutövning. Detta visar att åtgärder måste vidtas, inte bara för att minska skjutningarna och öka tryggheten i samhället utan för att förbättra polisens arbetsmiljö. Sedan februari 2020 behöver polisens och andra offentliganställdas tjänstelegitimationer inte längre innehålla ett fullständigt namn eller ett personnummer. Syftet är att minska de anställdas utsatthet för hot och våld och göra det svårare för kriminella att kartlägga och utöva påtryckningar mot poliser. Samtidigt som enskilda poliser måste vara möjliga att identifiera på ett säkert sätt är det ytterst viktigt att arbetsmiljön upplevs som så säker som möjligt. Riksdagen har tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen om att ta fram ett underlag som belyser polisens utsatthet för brott och därefter återkomma med förslag på åtgärder för att göra arbetsmiljön säkrare för poliser i yttre tjänst. Tillkännagivandet baserar sig på två motionsyrkanden från Vänsterpartiet (se mot. 2020/21:31 med anledning av prop. 2019/20:186 Ett förstärkt medarbetarskydd för polisanställda och bet. 2020/21:JuU3). Justitieutskottet hänvisar i sitt senaste betänkande som behandlar frågan (bet. 2021/22:JuU22) till det projekt om förbättrad arbetsmiljö som Polismyndigheten har bedrivit under flera år och så även under 2021. Syftet med projektet är att avsatta projektmedel ska bidra till en ambitionshöjning inom arbetsmiljöområdet. Regeringen har 2022 gett en utredare i uppdrag att överväga olika författningsändringar för att minska offentliganställdas utsatthet för våld, hot och trakasserier (dir. 2022:31). Syftet är både att förbättra situationen för de anställda och att värna den offentliga verksamheten. Vi anser att detta inte är tillräckligt. Regeringen bör ta ett större helhetsgrepp kring problematiken med våld och hot mot poliser.

4.3 En säkrare arbetsmiljö för poliser i yttre tjänst

Utredningen Vissa polisfrågor – säkerhet vid förhör samt kränkingsersättning (SOU 2018:75), som låg till grund för regeringens proposition 2019/20:186 Ett förstärkt medarbetarskydd för polisanställda, föreslog att en myndighet skulle få i uppdrag att utreda polisens utsatthet för brott. Myndigheten föreslogs ta fram ett underlag som allsidigt belyser polisens utsatthet för brott i tjänsteutövningen och hur sådan brottslighet påverkar enskilda poliser. Regeringen valde dock att inte gå vidare med detta förslag i propositionen. Vänsterpartiet anser att detta är en brist. I likhet med Polismyndigheten anser vi att förslaget bör genomföras. Ett sådant underlag kan sedan ligga till grund för åtgärder som syftar till en säkrare arbetsmiljö för poliser. Vänsterpartiet står bakom riksdagens beslut som trädde i kraft i juli 2022 om att utvidga rätten till kränkingsersättning för poliser och personer inom andra yrkesgrupper med särskild beredskap (prop. 2021/22:198).

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram ett underlag som allsidigt belyser polisens utsatthet för brott i tjänsteutövningen och hur sådan brottslighet påverkar enskilda poliser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder i syfte att göra arbetsmiljön säkrare för poliser i yttre tjänst. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Polisombudsman

Justitiekanslern (JK) har till uppgift att granska att de som utövar offentlig verksamhet, bl.a. Polismyndigheten, efterlever lagar och andra författningar och att de även i övrigt fullgör sina åligganden. JK är i princip fri att avgöra vad som ska tas upp till prövning och vad tillsynen ska inriktas på. Myndigheten koncentrerar sig i huvudsak på frågor om rättssäkerhet, yttrandefrihet, offentlighet och s.k. systemfel hos myndigheterna. De flesta anmälningar till JK leder inte till någon åtgärd. Även Justitieombudsmannen (JO) har tillsynsansvar över att statliga myndigheter, bl.a. Polismyndigheten, följer lagar och regler. JO tar årligen emot över 9 000 anmälningar varav drygt två tredjedelar skrivs av utan utredning. Cirka 5 procent av anmälningarna till JO leder till kritik.

Vänsterpartiet anser att det finns behov av en särskild instans som hanterar olika former av klagomål från allmänheten på polisen. Vi föreslår att det inrättas en ombudsmannafunktion, en allmänhetens polisombudsman, till vilken medborgarna kan påtala eventuella brister och lämna synpunkter samt ställa frågor om polisens arbete. Polisombudsmannen bör göra systematiska uppföljningar av sitt arbete. Syftet är att stärka allmänhetens förtroende för polisen.

Regeringen bör inrätta en polisombudsman i syfte att stärka allmänhetens förtroende för polisen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Gudrun Nordborg (V)

Nadja Awad (V)

Tony Haddou (V)

Jessica Wetterling (V)